КВЕСТ “Загадкі з лесніковай пасады”,
па паэме Якуба Коласа “Новая зямля”

В. Г.Шантарэнка,
настаўнік беларускай мовы і літаратуры
першай катэгорыі
А. К. Камянкова,
настаўнік матэматыкі першай катэгорыі
СШ № 16 г. Полацка

Мэта: пашырыць веды вучняў пра літаратуру, культуру Беларусі праз класічны твор беларускай літаратуры Якуба Коласа “Новая зямля”.

Задачы: развіваць у вучняў цікавасць да вывучэння літаратуры, мовы, этнаграфіі, выхоўваць любоў і павагу да ўсяго роднага, беларускага, далучаць падрастаючае пакаленне да духоўнай спадчыны і самабытнай культуры нашага народа.

Эпіграф: Паэма “Новая зямля” – выдатны эпічны твор, які прыраўноўваецца да народнага эпасу, яго называюць энцыклапедыяй народа пэўнага гістарычнага часу –канца XIX стагоддзя.

М.Лынькоў

Умовы квесту: Удзельнікі гульні атрымліваюць маршрутныя лісты з аднолькавымі заданнямі. План маршруту распрацаваны так, што каманды ідуць адна за адной і не перасякаюцца на станцыях. Наведаць трэба 8 станцый, заданні якіх даюць магчымасць зацікавіць творам Якуба Коласа “Новая зямля”, апынуцца ў 19 ст., адчуць атмасферу таго часу, далучыцца да духоўнай культурнай спадчыны беларускага народа, паспрабаваць свае сілы ў веданні зместу твора.

На кожнай станцыі прадстаўнікі аргкамітэта гульні прапануюць камандам заданні, па выніках работы каманды атрымаюць балы ў табліцу і сімвал беларускага арнаменту.

Абсталяванне: Маршрутныя лісты, каляндар (на рускай мове), таблічкі з назвамі месяцаў на беларускай мове, раздаткі “Народныя святы”, карткі “Смачна есці”, запіс песняў на словы Якуба Коласа.

І. Падрыхтоўчы этап. Распрацоўка палажэння гульні, фарміраванне каманд, вызначэнне адказных на стацыях.

II. Арганізацыйны этап.

Камандам прапануюцца маршрутныя лісты.

III. Правядзенне квэсту.

Станцыя 1. “Знаёмства”. Вучням трэба назваць твор, знайсці аўтара (гаспадара леснічоўкі), дзе адбываецца квест. (Дадатак 1).

Станцыя 2. “Падворак”

На прыгуменні, поруч з садам,
Павець з гумном стаяла радам,
А пад паветкаю прылады:
Вазок, калёсы, панарады,
Старыя сані, восі, колы
І вулляў некалькі на пчолы…

Удзельнікам гульні прапануецца суаднесці назвы пабудоў і прылад працы селяніна 19 стагоддзя з фотаздамкамі.

1) Адрына (карцінка нумар 5);
2) Пуня (карцінка нумар 4);
3) Плуг (карцінка нумар 2);
4) Бароны (карцінка нумар 1);
5) Паветка (карцінка нумар 3).

Станцыя 3. “У хаце”

Дзень быў святы. Яшчэ ад рання
Блінцы пякліся на сняданне,
І ўжо пры печы з чапялою
Стаяла маці…Пад рукою
Таўкліся дзеці, заміналі,
Або смяяліся, спявалі.
Услон заняў сваё ўжо месца,
На ім стаяла дзежка цеста,
І апалонік то і дзела
Па дзежцы боўтаў жвава, смела
І кідаў цеста ў скавародкі…

Удзельнікі выконваюць заданні з выкарыстаннем школьнай экспазіцыі “Повязь часаў”. (Дадатак 2)

1) Знайдзіце посуд для прыгатавання верашчакі і блінцоў. (Фотаздымкі з экспазіцыі знаходзяцца на прэзентацыі).

2) Аднавіце паслядоўнасць прыгатавання беларускіх страў (паслядоўнасць прыгатавання пераблытаная на прэзентацыі).

3) Знайдзіце лішняе ў кожным радзе.

Станцыя 4. "З густам па-беларуску"

А для гасцей, святой нядзелькі
Надзелі новыя камзэлькі,
А боты так нашмальцавалі,
Што проста шляхту касавалі.

На станцыі знаходзіцца сапраўдны куфар, у якім ляжыць вопратка, яе трэба падзяліць на мужчынскую і жаночую, назваць рэчы па-беларуску. (Падказка знаходзіцца на куфары ў выглядзе лялек у нацыянальных касцюмах і ў слоўніку на прэзентацыі. Дадатак 3).

Станцыя 5. "Свята ў хаце

І ўжо пад вечар сама хата
Была прылучана да свята:
Лагоднасць, згода і павага
І вельмі сталая развага
Ўвесь гэты дзень тут панавалі
І блізкасць свята шанавалі.

У паэме "Новая зямля"Якуба Коласа адлюстраваны ўсе поры года, святы, звязаныя з беларускім народным календаром, вучням прапануецца перакласці назвы месяцаў на беларускую мову, суаднесці іх з народнымі святамі беларусаў.(Дадатак 5)

Станцыя 6. "Музычная"

- А пасядзеце, пагуляйце,
Павесяліцесь, паспявайце.
- Ну, песню, песню! Пачынайце!
-

Удзельнікі спаборнічаюць у веданні твораў класіка беларускай літаратуры Якуба Коласа , пакладзеных на музыку.

Гульцам трэба вызначыць: тэкставая аснова якіх песень належыць Якубу Коласу. (Дадатак 7)

- Мой родны кут, як ты мне мілы… (+)
- Песня аб вясне (+)
- Ручэй (+)

- “Спадчына” (-)
- “Зорка Венера” (-)

<u>Станцыя 7. “Магічныя лічбы”</u>

-Ну, усе выгоды каля бока,
Тае ж зямлі якраз валока,
Міхал распісваў з жарам далей:
А чорны грунт – дванаццаць цалей!

Гэтая станцыя дае магчымасць вызначаць: наколькі вучні арыентуюцца ў адзінках вымярэння нашых продкаў.

<u>Станцыя 8. “Пасланне для нашчадкаў”</u>

Каманды на кожнай станцыі атрымалі сімвал-узор беларускага арнаменту. З прапанаваных сімвалаў трэба пабудаваць сказ-пажаданне для нашчадкаў.(Дадатак 6)

<u>IV. Падвядзенне вынікаў.</u>
Узнагароджанне каманд.

Дадатак 1. Знайсці гаспадара леснічоўкі і ўзгадаць назву твора.

Дадатак 2.

Экспазіцыя “Повязь часоў”

Дадатак 3.Станцыя “З густам па-беларуску”.

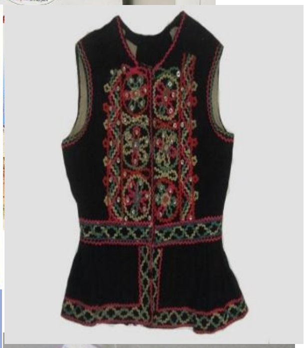

Дадатак 5. “Святы”

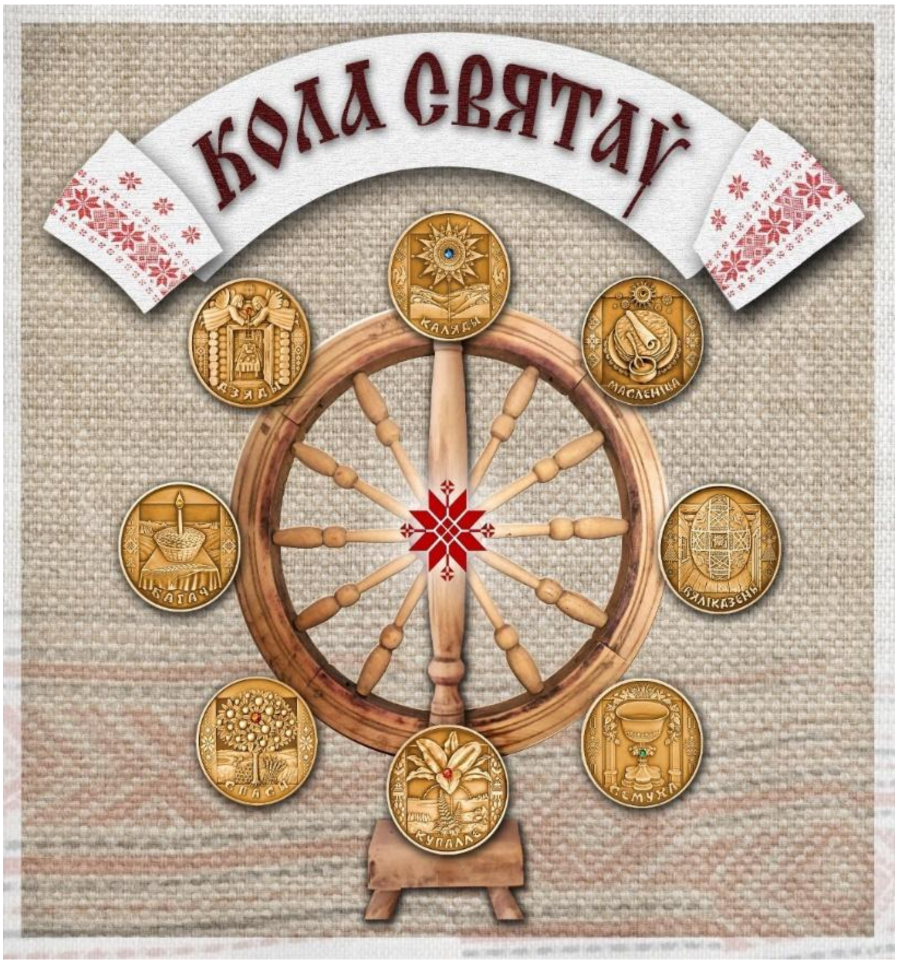

Дадатак 6. “Пасланне да нашчадкаў”

АЗБУКА БЕЛАРУСКАГА АРНАМЕНТУ

SYMBAL BY

Дадатак 7. Станцыя музычная

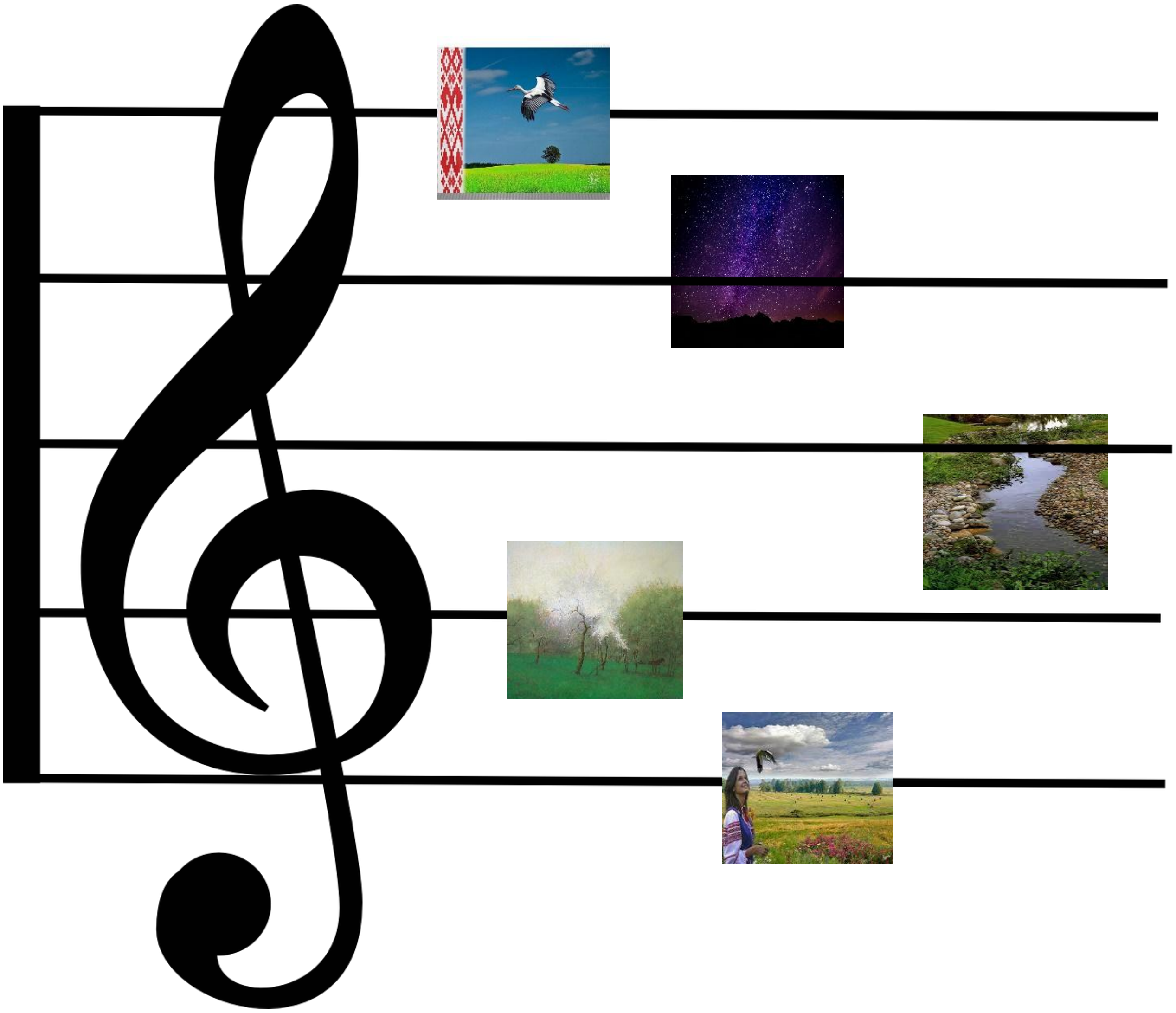

Слоўнік да гульні

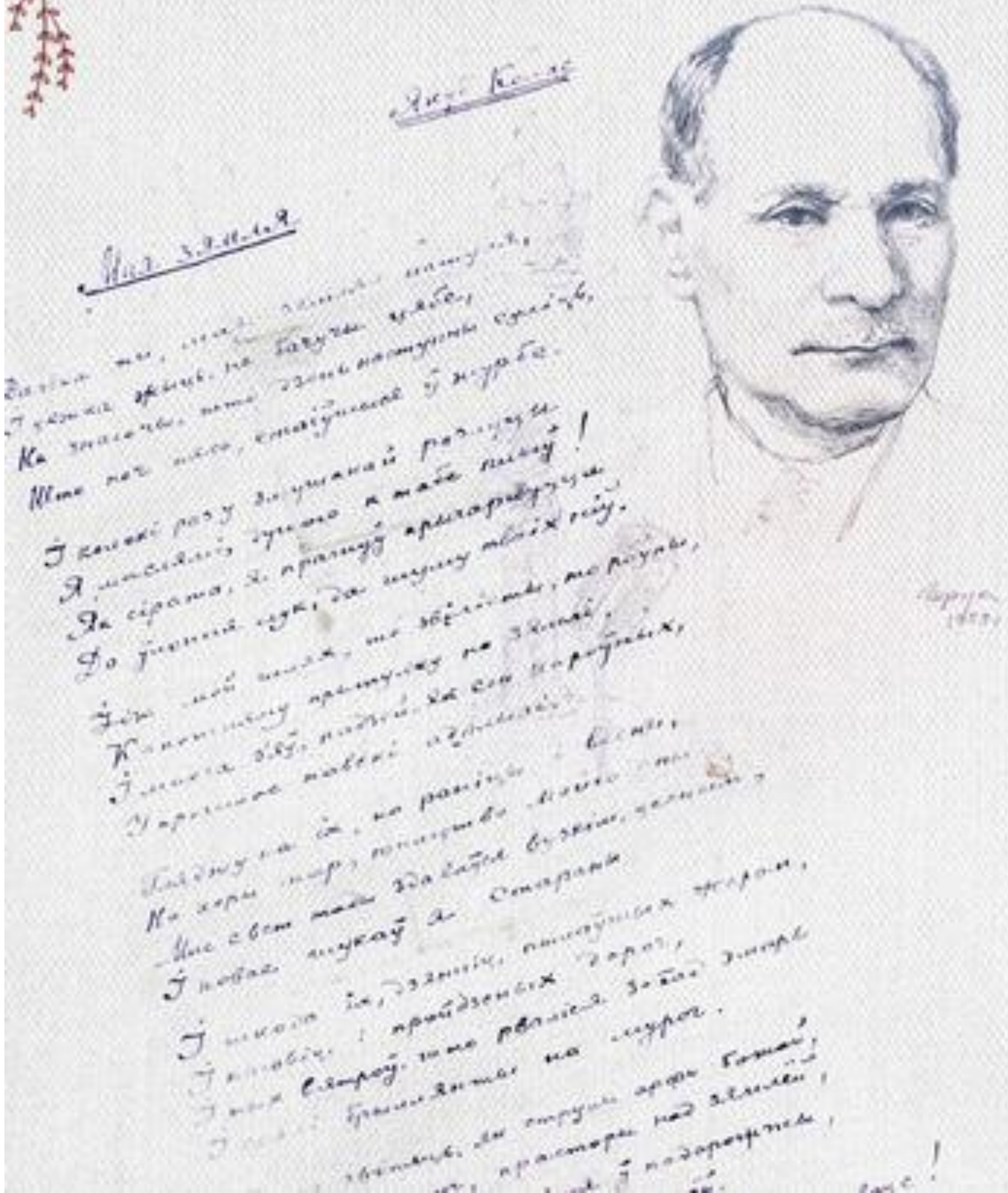

Якуб Колас

МУЗЕЙ У АКІНЧЫЦАХ

ЯКУБА КОЛАСА

1 СТАНЦЫЯ

ХЛЕБ-СОЛЬ
люлька
колыбель
стол
стол

2 СТАНЦЫЯ

1)ГУМНО
2)АБАРОГ
3)ПЛУГ
4)БАРАНА
5)ПАВЕТКА

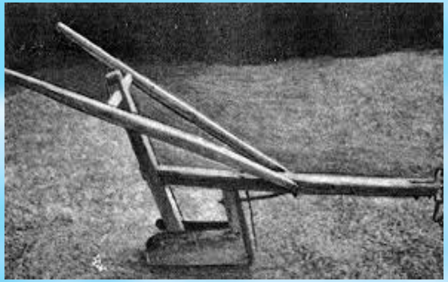

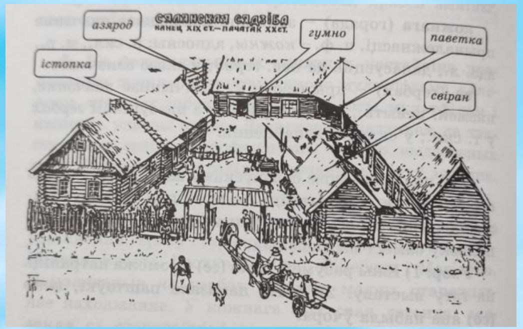

3 СТАНЦЫЯ

фіранкі
занавески
абраз
икона
ручнік
рушник
люлька
колыбель
посцілка
покрывало
ложак
кровать
накрыўка
покрывало
услон
лавка
уціркa
полотенце
дежа

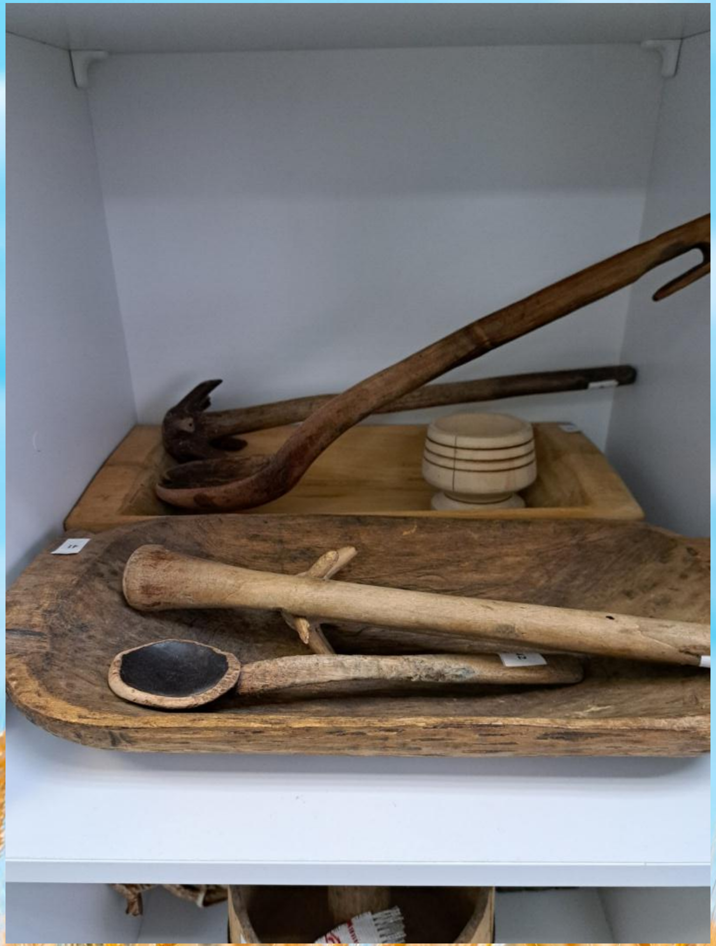

МАСЛЕНІЦА

Лубка

Млынок

Знайдзі лішняе слова

1. Узвар, жэрандоля , дранікі, мачанка, зацірка;
2. Гарбата, наліснікі, суп, салата, сякера
3. Чай, клёцкі, халаднік, лядоўня, хлеб;
4. Жур, грачанікі, боршч, печыва, чапяла;
5. Луста, акраец, скіба, гарбушка.

<u>Аднаві рэцэпт тоўстых бліноў у пэўнай паслядоўнасці:</u>

А. Цеста вытрымаць у цяпле паўгадзіны.
Б. Нагрэць сыроватку (40 С°).
В. Дадаць 1 лыжачку соды, 3-4 шклянкі мукі, алею 3 лыжкі, соль па смаку.
Г. Есці з мачанкаю, варэннем, смятанаю.
Д. Пячы бліны пад вечкам.

<u>Аднаві рэцэпт верашчакі ў пэўнай паслядоўнасці</u>

А. Падкласці ў падкалоту каўбасу і рабрынкі, дадаць перца.
Б. Парэзаць каўбасу, абсмажыць разам з рабрынай.
В. Дадаць лаўровы ліст, патушыць і настаяць, падаваць с блінамі, бульбай, хлебам.
Г. Варыць 40 хвілін сялянскую каўбасу (300г), свіныя рэбры (300 г), дадаць соль па смаку, не выліваць юшку.
Д. Зрабіць падкалоту: муку злёгку разбавіць вадой, уліць сумесь у юшку (на 1 літр юшкі - 2-3 ст.л. мукі).

4 СТАНЦЫЯ

Жанчына

Спадніца

Андарак

Намітка

Безрукаўка

Фарту́х

Шкарпэткі

Шнуроўка

Саян

Панёва

Армяк

Мужчына

Паяс

Рамень

Штаны

Ла́пці

Кашуля

Бурка

Паддзёўка

Камізэлька

Нагавіцы

Брыль

5 СТАНЦЫЯ

Каляды

Гуканне вясны

Дажынкі

Купалле

6 СТАНЦЫЯ МУЗЫЧНАЯ

Мой родны кут

Спадчына

Песня аб вясне

Зорка Венера

Ручэй

7 СТАНЦЫЯ   ЧАРОЎНЫЯ ЛІЧБЫ

- Ну, усе выгоды каля бока,
Тае ж зямлі якраз валока,
Міхал распісваў з жарам далей:
А чорны грунт - дванаццаць цалей!
Якая таўшчыня грунта і колькі зямлі меў
на ўвазе герой паэмы “Новая зямля”?

Мера збожжа ў 60 снапоў

Якое народнае свята адзначаецца ў канцы сёмага тыдня пасля Вялікдня. У яго назве таксама ёсць лічба.

Якое народнае свята пачынаецца з 14 сакавіка?

Слоў мяшок, а спраў вяршок.

Вяршок – гэта колькі?

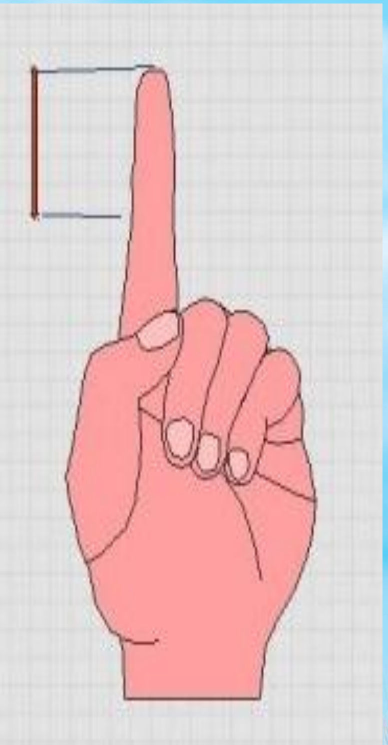

8 СТАНЦЫЯ

АЗБУКА БЕЛАРУСКАГА АРНАМЕНТУ
SYMBAL BY
АГОНЬ
БАГАЦЦЕ
ВЯСНА
ДУША
ЖЫЦЦЁ
ЗЯМЛЯ
КРАСА
МАЛАДОСЦЬ
НАСЕННЕ
ПРОДКІ
РОСКВІТ
СОНЦА
СЯМ'Я
УРАДЖАЙ
ЧЫСЦІНЯ
ЭНЕРГІЯ

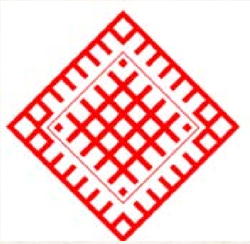

Дзякуй за ўвагу!

ЛЕСНІКОВА ПАСАДА		
	Сядзіба— жылыя і гаспадарчыя пабудовы разам з садам, агародам, якія складаюць адну гаспадарку.	А дзе прыгожыя загібы Так міла йшлі каля сядзібы, Што проста імі б любаваўся.
	Шаты— покрыва (звычайна з лісця, травы).	А знізу гэты лес кашлаты Меў зелянюсенькія шаты
	Краска – палявая кветка.	З прыемным спевам чарадою, Зашэпчуць краскі між сабою, Нібы дзяўчаткі маладыя.
	Павець— пляцоўка пад страхой на слупах, прызначаная для хавання чаго-небудзь ад дажджу.	На прыгуменні, поруч з садам, Павець з гумном стаяла радам…
	Панарады –інструмент гаспадара.	А пад паветкаю прылады: Вазок, калёсы, панарады…
	Цабэрак— шырокая круглая драўляная пасудзіна з клёпак з двума вушкамі.	Стары цабэрак, паўасміна І розны хлам і лом валяўся,

	Гумно – вялікая халодная будыніна для складвання і абмалоту збожжа.	Гуменца, крытае саломай, Ад доўгіх часаў пасівела…
	Прыгрэбнік – прыбудоўка перад уваходам у пограб, склеп.	А збоку, ў полі, недалёка Стаяў прыгрэбнік адзінока, Пахілкам, горкім сіратою, У дол упёршыся страхою.
II. РАНІЦА Ў НЯДЗЕЛЬКУ		
	Вілка—доўгая палка з двума металічнымі паўкруглымі рагамі на канцы, пры дапамозе якой ставяць у печ і вымаюць з яе гаршкі, чыгункі і пад.	Тым часам маці даставала. Чыгунчык з печы, лыжку брала. І верашчаку налівала.
	Услон— пераносная лаўка на ножках у сялянскай хаце.	Услон заняў сваё ўжо места, На ім стаяла дзежка цеста,
	Дзежка— драўляная, крыху звужаная к верху пасудзіна з прамых клёпак для заквашвання цеста.	
	Апалонік— вялікая лыжка, якой разліваюць страву.	І апалонік то і дзела Па дзежцы боўтаў жвава, смела

	Патэльня— тое, што і скаварада.	І кідаў цеста ў скавародкі. Давала піск яно кароткі, Льючыся з шумам на патэльні, І ў жар стаўлялася пякельны;
	Здор— нутраное свіное сала.	А дзеці іх даўно сачылі І на ляту блінцы лавілі, Заядла мазалі іх здорам.
	Верашчака— мучная страва з мясам, каўбасой і рознымі прыправамі.	Стаяў асобна ў місцы скорам Сяго-таго для верашчакі.
	Прыпек –выемка для вуголля, попелу ў печы.	І звон аб прыпек скавародны, Так блізкі сэрцу, так ім родны,
III. ЗА СТАЛОМ		
	Мачанка— страва з сала, мяса і каўбасы, падкалочаная мукой.	Цягні мачанку, маці, з печы!
	Камзэлька— кароткая адзежына без рукавоў і каўняра, якую надзяваюць на сарочку або блузку.	І бацька кідае відэльцы, Рукою гладзіць па камзэльцы…

	Капа— куча сена, саломы, складзеная конусам; невялікі стажок.	І надта родзіцца капуста: З вядро галоўкі вырастаюць, З трох коп кадушку накладаюць!
	Валока— былая мера зямлі (прыблізна 21 га).	Тае ж зямлі якраз валока, — Міхал распісваў з жарам далей: — А чорны грунт — дванаццаць цалей!
	Цаля— мера даўжыні, роўная 2,54 см.	
	Зэдлік— невялікая лава; услончык.	На зэдлі Ўладзік схісянуўся, Алесю хітранька ўсміхнуўся.
	Карыта— прадаўгаватая пасудзіна, выдзеўбаная з дрэва або збітая з дошак, якая скарыстоўваецца звычайна для кармлення жывёлы	Калі сядзець ты будзеш дома Каля свайго збана, карыта, — Сказаў Міхал крыху сярдзіта, — Сама зямля не прыйдзе, чуеш..
IV. НА ПЕРШАЙ ГАСПАДАРЦЫ		
	Пляц – зямля пад сядзібай, сядзіба.	У нас ужо ёсць сёе-тое: Ну, пляц, зямлі на чвэрць надзела…

	Шула— слуп ці брус, на які падвешваецца створка варот.	Іх маці зараз падабрала, Нічога сыну не сказала, Пайшла ў крыніцы спаласнула, Сушыцца ўскінула на шула.
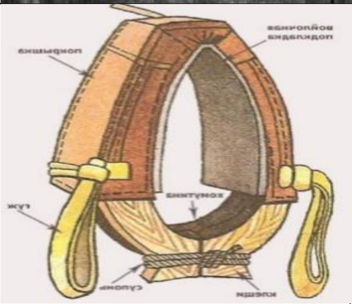	Гуж— скураная ці вераўчаная пятля, пры дапамозе якой хамут злучаюць з дугой і аглоблямі.	Ляснічы так казаў, бывала: — Што ж? добры конь і цягне дужа! І не пускаў Міхала з гужа.
	Шарак –неўзараны надзел зямлі.	Ляжаў шарак, бо там ніколі Саха зямлі не бараздзіла.
	Нарог – частка плуга, якая падразае зямлю знізу.	Тым часам з дому для падмогі, Саху забраўшы і нарогі, Антось прыехаў…
	Морг – старая зямельная мера (0,71 гектара).	Узняў маргоў са два папару. І ажывіліся амшары…
	Амшары— мохавае балота.	
	Ралля – узаранае поле, узараная глеба.	Свой пэўны кут, свая ралля: То — наймацнейшая аснова. І жыцця першая умова.

	Надоба – розныя рэчы, патрэбныя ў надзённым жыцці.	У тым кутку, глухім і дзікім, Стараннем дзядзькавым вялікім І цяжкай працай хлебароба Набыта розная надоба…
	Збан— высокая гліняная пасудзіна, якая звужаецца ўверсе і мае звычайна ручку і носік.	А цэлы рад збаноў на плоце Казаў аб тым, што гаспадыня Была ўжо ў моцнай каляіне
V. ПЯРЭБАРЫ		
	Цапстрыкі— дробныя рэчы дамашняга скарбу.	Збірай зноў цапстрыкі, трасіся Па каранях з дабром, з сям'ёю…
	Падводы – запрэжаны воз, калёсы.	На трэці дзень прыйшлі падводы. Ўсе сваякі папрыязджалі І двор вазамі паўстаўлялі…
	Пярэбары— пераезд, перасяленне.	На тое час быў перабору. Была адчынена камора. І сені насцеж. Як папала…
	Варстат— спецыяльна абсталяваны стол для сталярнай, слясарнай і інш. работы.	Варстат, на часткі разабраны, На трэскі кінуты, валяўся…

	Качарга— жалезны прут, сагнуты на канцы, для перамешвання паліва ў печы.	Качэргі, вілы і лапата Ў кутку адным цяпер стаялі…
	Восі— шпень або тонкі вал, на які насаджваюцца колы.	А пад паветкаю прылады: Вазок, калёсы, панарады, Старыя сані, восі, косы.
	Крысо— ніжняя частка якой-н. адзежыны, палавіны якой спераду расхінаюцца; пала.	Антось пляменніцу ўцяшае. І нос крысом ёй абцірае
	Студня— вузкая глыбокая яма, звычайна ўмацаваная ад абвалаў зрубам, для здабывання вады з ваданосных слаёў зямлі.	Ды студні вочап адзінока Тырчаў над хатаю высока…
	Вочап— шост, да якога прымацоўваецца калодзежнае вядро.	
VI. КАЛЯ ЗЯМЛЯНКІ		
	Зямлянка— часовае жыллё, зробленае ў зямлі (іншы раз выступае на паверхню).	З'явілась новая будова — Зямлянка-будачка малая Ў адно акенечка, крывая…
	Хлеў – памяшканне для свойскай жывёлы, птушак.	Загнаўшы ў хлеў на месца статка, Насеўся Ўладзя на аладкі…

	Варыўня— невялікі будынак для захавання бульбы, агародніны.	Ды йзноў бяда: праз год вясною Згарэла хата з варыўнёю…
	Скрыня – драўляная пасудзіна з вечкам і замком для захоўвання рэчаў, каштоўнасцей; куфар.	Ў агні згарэла яе скрыня З усім пасагам і набыткам; Прапалі хусты яе, світка, Згарэлі кросны, рад багоў І грошай сорак сем рублёў.
	Світка – доўгая сялянская верхняя вопратка з сукна.	
	Кросны— ткацкі станок.	
VII. ДЗЯДЗЬКА-КУХАР		
	Поплаў – луг у пойме ракі.	Вось так гуртом яго абсядуць І час работы яго крадуць; Насі «катла», кажы ім казкі, Ідзі на поплаў з імі ў краскі…
	Купкі— памяншальная форма да купа; невялікая купа.	Лужкі, дарожкі, і пагоркі, І купкі хвоек маладыя…

	Трацяк— трэцяя частка чаго-небудзь (ураджаю, сенакосу і пад.).	Тут сотні блізшага народу Дзялянкі лесу карчавалі І на трацяк іх засявалі — Капу да скарбу, дзве дадому... Ну, як тут вытрываць маломy…
	Сяліба – населены пункт у сельскай мясцовасці (пасёлак, сяло і пад.).	О, дзядзька спосабаў меў многа Даняць праціўніка малога! Пайсці ў грыбы ці ў тую ж рыбу, Або паехаць у сялібу…
	Млын – прадпрыемства, будынак з устаноўленымі ў ім прыстасаваннямі для размолу зерня.	Пайсці ў грыбы ці ў тую ж рыбу, Або паехаць у сялібу Ці ў млын малоць на хлеб збажынку – Ўсё гэта квапіла хлапчынку,
	Паленца - кавалак распілаванага і рассечанага бервяна на паліва.	Агоньчык дзеці раскладалі, Паленцы, трэсачкі збіралі…
	Тарачка	- Алеська! скокні, брат, вазьмі ты У хатцы тарачку на печы!
	Галушка – круглы камяк, шарык, скачаны з чаго-небудзь мяккага.	Як дзядзька, цеста замяшаўшы, Качаў галушкі, міску ўзяўшы…
	Чыгунчык – гаршчок са сплаву жалеза з вугляродам.	Дык дзядзька зараз стаў пакрышку Ў чыгунчык клёцкі кідаць з лыжкі…

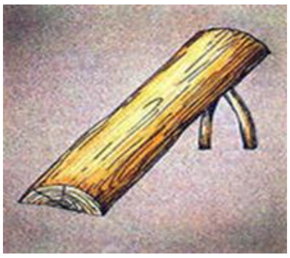	Аполак – крайняя дошка пры падоўжнай распілоўцы бервяна (выпуклая з аднаго боку).	Дастаў сякерку і свярдзёлак, Пад паху сунуў ён аполак…
	Свярдзёлак – невялікі свердзел, інструмент свідравання круглых адтулін у дрэве, метале.	
	Збан паліваны - высокая гліняная пасудзіна, якая звужаецца ўверсе і мае звычайную ручку.	Відзён і збан быў паліваны, Да палавіны ў дол ўкапаны, Кружочкам шчыльненька накрыты.
XIII. ПАДГЛЯД ПЧОЛ		
	Куродым— густы едкі дым пры тленні, гарэнні без полымя.	Антось бярэ куродым, сіта, Глядзіць на гэты рой сярдзіта…
	Драбіны— драўляная прыстаўная лесвіца.	Палез Антось перш па драбінах, З драбін цярэбіцца ў галінах.
	Ночвы— прадаўгаватая драўляная або металічная пасудзіна для мыцця бялізны і іншых гаспадарчых патрэб.	У ночвах голавы памылі, І вусы спрытна падкруцілі,

	Цэп— ручная драўляная прылада для малацьбы збожжа, якая складаецца з цапільна і прымацаванага да яго гужыкам біча.	А на гваздзі ў таўшчэрным шуле Цапы віселі, бы заснулі.
	Торпы— вялікая сціртa снапоў або саломы, складзеная асобым спосабам для захоўвання пад адкрытым небам.	Міхал выразна замаўкае І торпы вокам акідае.
	Брама – шчыльныя, на дзве палавіны, крытыя зверху вароты.	Малыя з хаты высыпалі. За брамай бацьку сустракалі.
	Пасека – месца, дзе размешчаны вуллі з пчоламі і спецыяльныя будынкі.	Былі там пасекі. Штогоду Тут сотні блізшага народу Дзялянкі лесу карчавалі …